

Door Henk Jongsma

Plastic

Inleiding

Bahram Sadeghi bewaarde duizend dagen lang zijn plastic afval. In september 2016 werd alles uitgesteld in de Van Gendthallen in Amsterdam. Een deel daarvan zie je bijvoorbeeld op

<https://dezwijger.nl/programma/1000-dagen-plastic/> en nog meer op

<http://www.volkskrant.nl/kijkverder/2016/plastic/>.

Hij kwam op het idee toen hij las over de plasticsoep, de veelbesproken afvalarchipel die ergens tussen Hawaï en San Francisco in de Stille Oceaan drijft. In het water vallen de stukken plastic uit elkaar in kleine snippers. Dieren zien dat aan voor voedsel en zo belandt dat plastic in de voedselketen. Dat plastic, dacht Sadeghi, komt van mensen als ik. Op <http://www.kunststofkringloop.nl/1000-dagen-plastic/> kun je een filmpje zien waarin Sadeghi aan mensen vraagt hoeveel plastic ze bij zich hebben. En dat blijkt veel te zijn. Kijk maar eens bij jezelf, nu: hoeveel van wat je bij je hebt en wat je aan hebt, is van plastic? Inderdaad, dat is heel veel, en de conclusie moet wel zijn dat we niet zonder kunnen. Maar misschien kan het wel wat minder? En ondertussen zitten we natuurlijk wel met dat afval.

Daarover gaat de uitgangstekst, waarin Sadeghi met onderzoeker Heather Leslie praat over plastic in ons dagelijkse leven.

Bij deze lesbrief vind je geen uitwerkingen. Dat kan ook niet: er zijn geen standaardantwoorden. Het gaat erom dat jij goed leest, je inleeft in bijvoorbeeld een situatie en dan komt met eigen passende voorbeelden of meningen. Die bespreek je dan met medeleerlingen. Discussieer net zo lang tot jullie het eens zijn. Lukt het niet, vraag dan je docent(e) om hulp. Wees kritisch: op je medeleerlingen, maar vooral ook op jezelf.

Opzet van deze lesbrief

- Je leest de uitgangstekst en maakt daarbij opdracht 1.
- Je zoekt voorbeelden bij verschillende situaties in opdracht 2.
- In opdracht 3 beschrijf je een mogelijke systeemverandering.
- Je schrijft een brief met suggesties voor verandering in opdracht 4.
- In opdracht 5 schrijf je een verhaal dat mensen op andere gedachten moet brengen.
- In opdracht 6 voer je een meningvormende discussie over onze samenleving waarin het lijkt of elke behoefte onmiddellijk bevredigd moet worden.

Niveau

Deze lesbrief kan worden gebruikt in de bovenbouwklassen van havo en vwo.

Uitgangstekst

Feiten en kennis zijn er. Nu nog commitment.

1 Halverwege het gesprek valt het oog van Heather Leslie op de beker meeneemkoffie op tafel. 'Kijk', zegt ze. 'Dit is de koffie die je onderweg hebt gekocht. Die zit in een kartonnen bekertje met een deksel en een laagje kunststof tegen lekken. Het bekertje zal slechts één keer gebruikt worden. En het karton en kunststof zijn moeilijk van elkaar te scheiden in de recycling. En dat komt vooral door het ontwerp van het product, daar zit het al in.'

2 Dit is, aldus Leslie, een typisch voorbeeld van onze *instant gratification society*: een maatschappij waarin al je behoeften zo snel mogelijk bevredigd moeten kunnen worden. 'We leiden een mobiel leven en kopen onderweg of ter plekke iets. Niet zozeer omdat we het nodig hebben, maar doordat marketing erop gericht is dat we allerlei dingen willen.'

3 Zo weet de onderzoeker een slechte gewoonte van mij te bekritisieren zonder belerend over te komen. Sterker, de beschouwende manier waarop ze mijn koffiedrinkgedrag in een maatschappelijke trend plaatst, leidt ertoe dat ik na onze ontmoeting minder koffie onderweg koop en als ik dat doe, heb ik achteraf meestal een vieze nasmaak. Figuurlijk, want koffie verkeerd met een druppeltje honing erin vind ik nog steeds lekker.

4 In 2012 begon ik met het bewaren van mijn plastic afval. Ik had in de krant gelezen over microplastics, microscopisch kleine deeltjes plastic. Ze zitten in cosmetica en schoonmaakmiddelen, maar zijn vooral afkomstig van plastic dat uiteenvalt in kleine snippers en meestal in zee belandt. Ik wilde onderzoeken hoe dit tamelijk onzichtbare milieuprobleem zich verhoudt tot mijn dagelijks leven – tot de tandenborstels die ik gebruik, de bakken van de maaltijden die ik afhaal en de zakken van mijn favoriete nootjes. Mijn verzameldrift resulteerde in het project '1000 dagen plastic'.

5 Voor een gesprek over de relatie tussen microplastics en ons dagelijks leven moet je bij Heather Leslie zijn. Ze is senior onderzoeker aan het Instituut voor Milieuvraagstukken aan de Vrije Universiteit in Amsterdam en een van de meest vooraanstaande wetenschappers in Nederland op het gebied van microplastics. De geboren Canadese gaf de afgelopen drie jaar leiding aan het CleanSea Project. Dat onderzocht de ecologische, economische en maatschappelijke gevolgen van zwerfvuil in de zee en formuleerde adviezen voor beleidsmakers. Verandering, zo luidde de conclusie, kan niet alleen worden teweeggebracht met bewustwording en mentaliteitsverandering bij burgers. Er moeten ook wettelijke maatregelen komen, evenals economische prikkels voor het bedrijfsleven. Begin september sprak Leslie nog een commissie van het Europees Parlement toe.

6 'Hoe kleiner, hoe gevaarlijker', zegt ze over de risico's van microplastics voor ons. 'Onder de 10 micrometer dringen ze door je celmembranen heen, komen in je bloed terecht en gaan door je lichaam reizen. We moeten nog uitvinden hoeveel van die deeltjes je binnen moet krijgen om er flink last van te krijgen, maar uit laboratoriumtesten blijkt al dat zeer fijne plastic deeltjes cellen en weefsels kunnen beschadigen en dat ze tot allerlei ontstekingen kunnen leiden.'

En dus bent u altijd bewust bezig?

7 'Ik doe dagelijks moeite om te minderen, maar ik ben niet van de plasticpolitie. Ook ik koop geregeld een kopje koffie op treinstations. Zonder deksel dan en, als ik eraan denk, met een eigen bekertje. Mensen moeten kunnen eten en drinken, maar het probleem is dat veel producten stevig verpakt zijn in plastic. Vaak betreft het ook nog verpakkingen van gemengde, onherbruikbare materialen. En wat ik vervelend vind, is dat op diezelfde stations waar jij en ik onze broodjes en koffie kopen geen mogelijkheid bestaat om plastic in een aparte plasticbak te gooien. Door ons mobiele leven en het feit dat plastic in toenemende mate andere materialen vervangt, neemt het almaar toe. Je kunt gerust zeggen dat we in een geplastificeerde maatschappij leven.'

8 Toch zijn er ook positieve ontwikkelingen. Kijk naar het verbod op gratis plastic tassen. Dat heeft niet alleen tot vermindering van het gebruik van plastic tassen en zwerfvuil geleid, er is ook iets in de mentaliteit van de mensen veranderd. Voorheen was de norm: je koopt iets en krijgt er een tas bij. Weet je dat ik vroeger soms echt moeite moest doen om een tas te weigeren? Pas geleden vroeg de verkoper bij mijn Indonesische toko voor het eerst aan mij of het zo mee ging, zonder tas. We zijn blijklaar in staat om nieuwe normen te maken.'

Dat verbod was door de politiek ingesteld. Moet die het voortouw nemen, als het op verandering van het gedrag aankomt?

9 'De politiek, het bedrijfsleven, de wetenschap en burgers: iedereen heeft een eigen taak als het om grote maatschappelijke problemen gaat. Toch heb ik het idee dat er veel, te veel eigenlijk, van de burgers wordt verwacht. Je kunt niet van burgers verwachten dat ze hun gedrag fundamenteel veranderen binnen hetzelfde systeem. Als het systeem mij bijvoorbeeld niet de mogelijkheden biedt om mijn plastic afval op het station gescheiden achter te laten, hebben we een probleem.

10 Burgerinitiatieven zoals het opruimen van troep op het strand of in het bos zijn mooi, maar dat zijn geen structurele oplossingen. We hebben ook de politiek en bedrijven nodig die investeren in de circulaire economie – het systeem zonder afval waarin producten hergebruikt worden en grondstoffen hun waarde behouden.

11 Overheden zouden meer circulair kunnen inkopen. In Europa koopt de publieke sector in voor 14% van het bruto nationaal product. Stel je voor dat de voorkeur zou uitgaan naar producten die niet-toxisch en herbruikbaar of recyclebaar zijn. Dat kan een enorme impuls geven aan bedrijven die onschadelijke producten willen aanbieden. Uiteindelijk zal het ons minder kosten dan al dat continue opruimen en de schade van te veel afval op de verkeerde plek. Natuurlijk kunnen burgers ook richting systeemverandering werken, bijvoorbeeld door het steunen van ngo's, contact zoeken met volksvertegenwoordigers en protesteren tegen zwerfvuilcreatie.'

Denkt u dat burgers genoeg over plasticvervuiling weten?

12 'Ze weten er wel iets van, maar worstelen met de vraag wat we precies moeten doen met die informatie. Al decennia zijn er bewustwordingscampagnes. Daarin schuilt het gevaar dat ze averechts werken, als ze bijvoorbeeld ongewenst gedrag normaliseren. Uit onderzoek naar de gevolgen van campagnes tegen drugsgebruik blijkt dat sommige kinderen juist gingen gebruiken nadat ze in aanraking waren gekomen met een campagne tegen drugs. Gaan we het langzamerhand normaal vinden dat de stranden en oceanen vies zijn? Ongevoeligheid voor milieukwesties, *environmental amnesia*, ligt op de loer.

13 Bovendien: als we mensen bewust hebben gemaakt van de vervuiling in de zee, hebben we hun dan ook genoeg handvatten gegeven om hun gedrag te veranderen? Ik ben een wetenschapper en zweer bij het delen van informatie, maar het geven van voorlichting en feiten alleen is niet voldoende. Die verhalen zich niet direct in actie.

14 In die zin staan we op een cruciaal punt, want er is nooit eerder zoveel plastic én zoveel informatie over plastic geweest.

Dat stelt mij als wetenschapper voor de vraag hoe ik de informatiestroom, de feiten, moet begeleiden om zo veel mogelijk positieve impact te creëren. Er is niet één manier om dat te doen. Het is volgens mij belangrijk dat een verhaal in staat is om mensen te raken. Dat is de crux, van feiten en kennis naar commitment. We hoeven niet over één nacht ijs te gaan, maar een stroomversnelling kunnen we goed gebruiken. En de ervaringen in de afgelopen jaren geven me hoop.'

Hoop? Maar u vertelde net dat het gevaar dreigt dat we ongevoelig raken voor milieuzaken?

15 'Bij de troonwisseling van Willem Alexander wilde de gemeente Amsterdam 150 duizend ballonnen oplaten. Er kwam een initiatief om dat tegen te houden, want een ballon die omhoog gaat, komt uiteindelijk ook omlaag en wordt zwerfafval of junkfood voor vogels. Dankzij dat initiatief zijn die duizenden ballonnen geen zwerfvuil geworden. Dat is het mooie: je hebt geen ballonnen in de lucht nodig om een feest te bouwen.'

Door: Bahram Sadeghi, in *de Volkskrant*, 24 september 2016.

Opdracht 1A Individueel

- 1 Wanneer kun je zeggen dat er sprake is van commitment (titel)?
- 2 Leslie zegt dat we in een *instant gratification society* leven (alinea 2). Doe jij dat ook? Geef een voorbeeld.
- 3 De marketing is gericht op *instant gratification*, zegt Leslie. Kun je daar een voorbeeld van geven?

- 4** Leslie kritiseert zonder belerend te zijn (alinea 3). Heb je zelf ook weleens zoiets meegemaakt? Geef een voorbeeld.
- 5** In het projet onderzocht Leslie de ecologische, economische en maatschappelijke gevolgen (alinea 5). Geef een voorbeeld van:
- a** ecologische gevolgen
 - b** economische gevolgen
 - c** maatschappelijke gevolgen
- 6** In het beleidsadvies gaat het over bewustwording, mentaliteitsverandering en economische prikkels (alinea 5).
- a** Wat wordt bedoeld met bewustwording? Kun je een voorbeeld geven?
 - b** Wat wordt bedoeld met mentaliteitsverandering? Kun je ook hier een voorbeeld van geven?
 - c** Kun je een voorbeeld geven van economische prikkels?
- 7** In alinea 10 wordt gesproken van de *circulaire economie*. Ken je hiervan voorbeelden?

Opdracht 1B Groep

Vorm een groep van drie of vier personen en bespreek jullie uitwerkingen. Corrigeer waar nodig, vul aan waar dat mogelijk is.

Opdracht 2A Individueel

Vul in het schema verder in.

Situatie	Voorbeeld uit de tekst	Zelf meegemaakt, eigen ervaring
iets kopen zonder na te denken over de gevolgen ervan voor het milieu		
iets kopen zonder na te denken over de gevolgen ervan voor het milieu, maar met een vieze nasmaak		
afval niet gescheiden kwijt kunnen		
door eigen slordigheid of vergeetachtigheid niet milieubewust kunnen zijn		
burgerinitiatief over het milieu		
iets niet doen omdat het milieuvervuilend is		

Opdracht 2B Groep

Vorm een groep van drie of vier personen en bespreek jullie uitwerkingen. Corrigeer waar nodig, vul aan als je nog een eigen ervaring te binnen schiet.

Opdracht 3A Individueel

Burgers kunnen ook richting systeemverandering werken (alinea 11).

- 1** Kies een verandering in het systeem die jij heel belangrijk vindt.
- 2** Maak van die verandering een duidelijke beschrijving. Die moet bestaan uit vier delen:
 - de situatie van nu
 - waarom er verandering moet komen (argumenten dus)
 - de gewenste situatie
 - de maatregelen die nodig zijn om tot verandering te komen

Opdracht 3B Groep

Vorm een groep van drie of vier personen en bespreek jullie uitwerkingen. Corrigeer waar nodig, vul aan waar dat mogelijk is.

Opdracht 4A Individueel

Burgers kunnen ook protesteren tegen zwerfvuilcreatie (alinea 11). Je weet dat er altijd geklaagd wordt over zwerfvuil op plaatsen waar veel jongeren zijn.

- 1 Bedenk een plaats waar inderdaad veel zwerfvuil is.
- 2 Waarom is daar zoveel zwerfafval? Noem de oorzaken.
- 3 Bedenk maatregelen en/of oplossingen om dat afval te verminderen.
- 4 Schrijf een brief aan de instantie of de persoon die verantwoordelijk is voor die plaats. In die brief maak je duidelijk dat er iets moet veranderen en hoe dat zou kunnen. Wijs vooral ook die persoon of die instantie op hun verantwoordelijkheid.

Opdracht 4B Groep

Vorm een groep van drie of vier personen en bespreek jullie uitwerkingen. Corrigeer waar nodig, vul aan waar dat mogelijk is.

Opdracht 5 Individueel

'... er is nooit eerder zoveel plastic én zoveel informatie over plastic geweest', stelt Leslie (alinea 14). Maar er moet een verhaal komen dat in staat is om mensen te raken. Jij gaat dat verhaal schrijven.

De bijlage *Vonk* van *de Volkskrant* van 24 september 2016 was helemaal aan het plastic afval gewijd, over de afvalverzameling van Sadeghi is veel te vinden op internet, en over de plasticsoep in de oceanen nog veel meer.

Doe het zo

- 1 Verzamel voldoende feitelijke informatie.
- 2 Noteer treffende uitspraken over de dramatische gevolgen.
- 3 Zoek een lezer of een groep lezers tot wie je je gaat richten.
- 4 Bedenk wat jouw lezers interessant zullen vinden en waardoor ze zich zullen laten raken.
- 5 Bedenk een inleiding die nieuwsgierig maakt, maar ook meteen de gevoelens van de lezer raakt.
- 6 Orden je gegevens voor de volgende alinea's.
- 7 Bedenk een passend slot, een echte uitsmijter.
- 8 Bedenk een pakkende titel.
- 9 Bespreek je opzet met een medeleerling en maak gebruik van alle goede opmerkingen en suggesties.
- 10 Schrijf een eerste versie.
- 11 Laat die eerste versie door minimaal twee medeleerlingen lezen.
- 12 Verwerk alle nuttige opmerkingen die je kreeg in je definitieve versie.

Opdracht 6 Groep

We leven, zegt Leslie, in een *instant gratification society*: een maatschappij waarin al je behoeften zo snel mogelijk bevredigd moeten kunnen worden. 'We leiden een mobiel leven en kopen onderweg of ter plekke iets. Niet zozeer omdat we het nodig hebben, maar doordat marketing erop gericht is dat we allerlei dingen willen.' (alinea 2).
Voer over dit onderwerp een meningvormende discussie.

Doe het zo

- 1** Vorm een groep van maximaal zes personen.
- 2** Kies uit die groep een technisch voorzitter. Die geeft alleen leiding aan het gesprek, maar doet niet zelf mee.
- 3** Individueel:
 - a** Vraag je af of je het volledig met de stelling van Leslie eens bent.
 - b** Vraag je af of het erg is dat we in zo'n maatschappij leven.
 - c** Vraag je af wat de eventuele gevolgen van het leven in zo'n maatschappij kunnen zijn.
- 4** Groep: De discussie begint.
 - a** De voorzitter introduceert het onderwerp; het kan handig zijn het onderwerp meteen in deelonderwerpen te verdelen, bijvoorbeeld aan de hand van de drie vragen hierboven.
 - b** Eerste deelonderwerp: iedere deelnemer geeft zijn of haar mening.
 - c** De deelnemers kunnen elkaar om verduidelijking vragen.
 - d** De voorzitter vat samen.
 - e** Tweede deelonderwerp: iedere deelnemer geeft zijn of haar mening.
 - f** Enzovoort.